

**ЖИТТЄВА ДОЛЯ ПОЕТА ДОБИ «РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ»
ЄВГЕНА ПЛУЖНИКА**

Гончарук В. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української
літератури, українознавства та методик їх навчання*

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Чумаченко Т. П.

магістрантка 258-м групи факультету української філології

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Євген Плужник не брав участі у творенні радянського ідеологічного міфу в 20–30-ті роки, тому що його творчість не вписувалася в цей міф. Постать Євгена Плужника увійшла в історію української літератури доби «розстріляного відродження», а також у перелік жертв сталінських репресій 30-х років ХХ ст. Про нього більшість науковців, письменників, критиків пишуть як про обдарованого митця, інтелектуала, художні світи віршів якого близькі будь-якій людині. А як же склалася його життєва доля?

Євген Павлович Плужник народився 26 (14) грудня 1898 року у слободі Кантемирівці (псевдонім – Кантемирянин) Богучарського повіту Воронежської губернії (тепер Воронежська область Росії) в багатодітній сім'ї дрібного купця. Батько походив із селян Полтавської губернії, землі не мав, заробляв успішно працюючи у фірмі, що торгувала сукном і вовняними матеріалами. Мати – з Воронежчини, із заможної родини, турботлива і дбайлива. Вона хворіла на туберкульоз, тому померла молодою, залишивши кількох дітей (найменшому, Євгенові, минуло 7 років). Дітьми і господарством стала опікуватися літня самотня родичка. Батько прагнув дати синам і дочкам не лише середню, а й вищу освіту, піклувався про них [5, с. 8].

Початкову освіту здобув у Кантемирівській школі, потім навчався в гімназіях Воронежа, Богучара, Ростова, Бердянська, Боброва. У гімназійні роки Є. Плужник не регулярно відвідував або й зовсім ігнорував заняття, які його не цікавили, проте він любив історію і літературу, багато часу проводив у бібліотеках і кінотеатрах. Батько терпляче спрямовував сина до науки. 1918 року Євген Плужник разом із родиною переїхав на Полтавщину, де упродовж двох років туберкульоз забрав життя його сестри, батька і брата [5, с. 8].

У 1918 р. Євген вчителював у початковій школі села Велика Богачка (Миргородщина). Він викладав мову і літературу, а також організував драматичний гурток. Як слушно зазначає дослідник Л. Череватенко, «самому Є. Плужникові його театральне минуле придасться ще, коли він працюватиме над власними п'єсами» [6, с. 19].

З 1921 р. Є. Плужник жив у Києві, де вже здобували освіту старші діти Павла Плужника. Найбільше його підтримувала сестра Ганна. Через соціальне походження (не пролетарське і не селянсько-незаможницьке) він не міг вступити до Київського інституту народної освіти, тож спочатку навчався у Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті, а потім у Київському музично-драматичному інституті ім. М. В. Лисенка [5, с. 8]. Після цього в його житті були і періоди безробіття, напівголодного існування з гострим переживанням непотрібності суспільству його творчості.

Із Київським музично-драматичним інститутом була пов'язана й історія Плужникового кохання: тут навчалася його кохана Галина Коваленко, здобуваючи другу, після історичної в Київському інституті народної освіти, вищу освіту [5, с. 9]. З-поміж численних шанувальників, які могли стати їй вигідною парою, Галина обрала саме Євгена – високого, гарного, а ще такого дивного у словах і вчинках. Драматичним їхнє кохання було тому, що парубок знав про своє захворювання на туберкульоз (хвороба супроводжувалася легневими кровотечами) і відкрито застерігав кохану, але вона вирішила: «Помиратимемо разом» [5]. Вони одружилися 1923 року.

Про свою любов дев'яностолітня Галина Коваленко згадувала так: «Я молоденька була, мамі кажу: «Мамочко, ти знаєш, за кого б я заміж вийшла? Як я

заплющу очі й на всьому світі буде тільки одна людина, то та, що мені суджена» [1, с. 25].

1923 року Микола Зеров залучає Євгена Плужника до Асоціації письменників (Аспис). У цьому ж році у київській газеті «Більшовик» та журналі «Глобус» з'являються перші його вірші, підписані псевдонімом «Кантемирянин» [2]. Вони мали переважно публіцистичний характер.

Галина Коваленко стала для поета головним сенсом життя, найбільшою цінністю, тією, заради кого варто було видряпуватися зі страшних урвиськ, що в них кидала Є. Плужника доля і тоталітарна антилюдяна влада: нападів недуги, бідності, політичних утисків і репресій. Вона розуміла, з ким звела її доля, першою відчула чоловіків талант, незвичайність, тож не тільки вірно кохала, а й підтримувала, залучала його, делікатного й скромного, до кола київських літераторів, спонукала публікувати результати творчої праці [5, с. 9].

1926 року завдяки дружині вийшла у світ перша книжка поетових віршів під назвою «Дні». 1927 року побачила світ і його остання прижиттєва поетична збірка «Рання осінь», яка мала прихильну рецензію Ю. Меженка, а іншими була розкритикована. Окрім поезії, він є автором роману «Недуга» (1928 р.) та трьох п'єс «Професор Сухорат», «У дворі на передмісті», «Болото» (текст невідомий). Є Плужник написав також віршовану п'єсу «Змова в Києві» («Шкідники», «Брати») та переклав твори М. Гоголя, А. Чехова, М. Шолохова.

Доля Євгена Плужника трагічна. Працюючи над збіркою «Рівновага» та драматичними творами, на початку 30-х років він уже очікував свого арешту. Збірка поезій під назвою «Рівновага» (1933 р.), яку Плужник підготував до друку, лишилася ненадрукованою: разом із багатьма своїми друзями й колегами по перу він потрапив у жорна сталінської репресивної машини. Ці вірші увійшли до «Вибраних поезій» Є. Плужника та були надруковані 1966 року [2].

4 грудня 1934 р. у розпал репресій проти української інтелігенції письменник був заарештований. 25 березня 1935 р. Євгену Павловичу Плужнику оголосили вирок (смертна кара), який пізніше було замінено десятьма роками заслання. Але ще 2 грудня уповноважена секретно-політичного відділу НКВС УРСР Гольдман скомпонувала постанову, в якій Плужник звинувачувався в тому, що він «є

членом контрреволюційної організації, був зв'язаний з націоналістичною групою письменників, вів контрреволюційну роботу. Знав про практичну діяльність організації з підготовки терактів». На підставі всього цього робився висновок, що «перебування його на волі є соціально небезпечним», а тому Є. Плужник підлягає «утриманню в спецкорпусі Київського обласного управління НКВС» [3, с. 317].

У січні 1935 року письменників із різних міст України (Києва, Харкова, Полтави та ін.) доставили до спецкорпусу НКВС у Києві як учасників розгалуженої підпільної контрреволюційної організації. У цій сфабрикованій справі в ролі звинувачених були Є. Плужник, В. Підмогильний, М. Куліш, Г. Епик та ін.

27–28 березня того ж року відбувся судовий процес виїзної Військової комісії Верховного Суду СРСР. Суд над 17 звинуваченими тривав одну ніч – з 22 години 27 березня до 5 години 28 березня – у колишній церкві Інституту шляхетних панянок, що був перетворений на Республіканський НКВС. Вирок – усім найвища міра покарання – розстріл, який було замінено найтривалішим терміном ув'язнення у спецтаборах – 10 років.

Є. Плужник сприйняв заміну розстрілу на тривале ув'язнення як надію на життя, мріючи коли-небудь таки повернутися до коханої дружини. Невдовзі після арешту та слідства хворий на туберкульоз поет потрапив до концентраційного табору на Соловецьких островах, що в Росії [2]. У Соловецькому таборі, де Є. Плужник відбував покарання, спочатку сидів у загальній камері. В умовах тісноти, задухи, антисанітарії, холоду дійшов до крайнього виснаження і був переведений до табірної лазарету.

Євгена Павловича не стало 2 лютого 1936 р. внаслідок загострення туберкульозу, у день народження його товариша В. Підмогильного, якого розстріляли пізніше – в 1937 р.

Віршів, які Є. Плужник написав у таборі, досі не знайдено. Не відомо, де саме його могила на зрівняному із землею соловецькому цвинтарі.

4 серпня 1956 р. постановою Військової колегії Верховного Суду СРСР вирок Є. Плужнику скасовано і справу припинено «за відсутністю складу

злочину» [3, с. 318]. Проте арешт Плужникових творів у СРСР тривав ще десять років, до 1966 р., було заборонено і будь-які їх дослідження.

Історія життя Є. Плужника – це частина історії колоніальної, тоталітарної України ХХ ст., водночас його творча біографія – яскравий вияв оригінального, національного таланту:

*Нехай комусь судився довший
Шлях до останньої межі,
Свій коротенький перейшовши,
Не нарікатиму – я жив!*

(«Нехай комусь судився довший», 1927) [4].

Прагнення творчої самореалізації він здійснював у щирому слові, образно виражаючи власну думку і переживання, інтуїтивне осяяння і раптове враження, почуття і світобачення. Поетові було заради чого боротися за життя: кохання і творчість допомагали вистояти у цій боротьбі. Короткий вік, мученицька смерть є наслідком злочину, вчиненого державою СРСР.

Список використаних джерел:

1. Жулинський М. Слово і доля. К.: А.С.К., 2002; 2006. 640 с.
2. Євген Плужник – один із провідних поетів «розстріляного відродження» <http://www.linguistika.com.ua/konspekti-urok-v/tema-vgen-pluzhnik-odin-z-prov-dnikh-poet-v-rozstr-lyanogo-v-drozhennya>
3. Мельник В. Плужник Євген // З порога смерті: Письменники України – жертви сталінських репресій / Упоряд. О. Г. Мусієнко. Вип. 1. К.: Радянський письменник, 1991. С. 316–318.
4. Нехай комусь судився довший https://www.pysar.net/virsz.php?poet_idvirsz_id=101
5. Токмань Г. Жар думок: Лірика Євгена Плужника як художньо-філософський феномен: монографія. К.: ВЦ «Академія», 2013. 224 с.
6. Череватенко Л. Все, чим душа боліла // Плужник Є. Поезії. К.: Радянський письменник, 1988. С. 5–100.